

Buda Ferenc

Rendkeresés

– Jegyzetlapjaimból –

Hosszabb-rövidebb szünetekkel, nagy kihagyásokkal s – no lám! – *rendszertelenül* közreadott jegyzeteim szövege (*textus*), illetve szövege (*textum*) folytatásra várna. Úgy érzem azonban, hogy aránytvesztés kockázata nélkül az eddigi módon aligha folytathatnám: új munkába kell fogynom (hogy igazat szóljak: ez már meg is történt), viszont a régi sem maradhat csak úgy félbe-szerbe. Mit tehet ilyenkor a *textor*? Mindenekelőtt nyomról nyomra végigvizsgálja az elkészült – akkora-amekkora – darabokat, közben ahol kell s ahogyan lehet, igazít rajtuk, végezetül pedig az egészet beszegi vagy legalább a szabadon maradt felvetőszálak végeit elköti s megcsomózza, hogy az ennek híján be nem fejezett, csak félbehagyott munka időnap előtt szét ne bomoljon. Az *időnap előtt*, mint határozó, egyben kétségeim halovány kifejezője is munkám tartósan időtálló voltára nézvést. Műveink javával – természetesen – az óhajtott öröklét elérhetetlenségén próbálunk kifogni. Adódik viszont számos olyan munka is, ami önmagában nem tekinthető végső célnak, mivel egy közbülső állapotot jelenít meg, illetve egy következőt készít elő. (Ilyen például, sok egyéb közt, a szántás, a vetés. Persze nem mindegy, milyen mélyen hasít az ekevas a földbe, mint amiképp a vetőmag minősége iránt sem lehetünk közömbösek. Térjünk vissza azonban ebből a merőben másfajta metafora-tartományból az eredetibe: a szálak elkötéséhez.) Minthogy jegyzeteim itt-ott bizonyos mértékig – no: elég lazán – holmi naplóféltre is emlékeztetnek, esetünkben ez a művelet – mármint a szálak elkötése – valamiféle számvetés is kell, hogy legyen: számvetés a változásokról s a maradandóságokról, a veszteségekről s a gyarapodásokról. Ezek egy része velem vagy általam ment végbe, karnyújtásnyira, sőt testközelen, más részük ennél jóval távolabb, de mindenképp szemhatáron – az én szemhatáromon – belül.

Hol is kezdjem? Mivel is kezdjem? Talán azzal a változatlan ténnyel, hogy továbbra sem sikerült eljutnom az Óceánhoz; erre utaló esélyeim növekedését sem tapasztalom. Maradok hát a hajdani vályogvető gödör s az Óceán közötti út – mondjuk – harmadánál, vagy inkább tizedénél: a Tisza mellett. (Az ő vize bízvást eljut helyettem is odáig.)

Folytatnám egy kívülálló szemében aprónak s jelentéktelennek tetsző veszteséggel: a Szüleimtől rám maradt gerlék már nem kacagnak többé. Előbb egyikük

múlt ki csendben, majd néhány hónap elteltével a párja is követte. Pihekönnyű testük a földben nyugszik, lakóhelyüket azonban fönn hagytam a fán: valami szárnyas lény hátha beleköltözik. Eddig azonban sem angyal, sem madár, még csak egy árva veréb sem élt a kínálkozó lehetőséggel.

Barátok, ismerősök, derék, jó emberek távozása nehezíti a lelkeket. Meghalt kedves, jó szomszédom, Muraközy János. Klárka, a felesége beköltözött Kecskemétre, az idősek otthonába, házukat pedig hamarosan megvette egy fiatal házaspár, született már egy kisleánykájuk is azóta. A túlsó soron rézsút szemben lakó Gál Józsi bácsi sem ingázik már tovább kismotorján vagy öreg Trabantján otthona és Fürdő utcai kertje között; elhunytával eggyel kevesebben maradtak a Földön a földet szerető emberek. Özvegyét lánya vitte magával Kecskemétre; nem tudom, vajon él-e még.

Poézisbeli első mesterem, pártfogóm és elindítóm, Kiss Tamás is visszaadta testét a földnek. Kilencvenéves korában verssel s élszóval még személyesen köszönhettem, rá bő egy esztendőre már búcsúztatnom kellett a mind jobban benépesülő debreceni Köztemetőben. Igazából csak az én magánügyem lenne, de ide talán leírhatom: egészen apátlan az Ő távoztakor lettem.

Szívemhez közeli pályatársak, barátaim tűntek át a múlt idő áttörhetetlen falain túlra. Tűntek át? Harcoltak, küszködtek, többmenetes mérkőzést vívtak az újra meg újra támadó halálos betegséggel, mígnem alul kellett maradniuk. Körmendi Lajos. Lázár Ervin. Nagy Gáspár. Bella István. Ervin meg én egyazon esztendőben születünk, a többiek mind fiatalabbak voltak, s most már azok is maradnak mindig. Lajos több volt, mint költő, író (meg műfordító, irodalom-szervező, újságíró – soroljam-e tovább?): a kézzel-karral elérhető kisebb s az anyanyelv pántjaival összefogható tágabb közösségért égett és munkálkodott élete utolsó percéig, örökös emlékeztetőül: központ nem mindig s nem mindenben egy nagyváros, a főváros – Karcag s Berekfürdő is lehet olykor a kerek világ közepe. Ervinnel míg élt, ritkán találkozhattam, sokkalta ritkábban, mint szerettem volna. Egykori iskolája előtt – legkisebbik lányunkhoz Szekszárdra elutazgatván – gyakrabban végigballagok. Bíznom kell benne, hogy a Négyszögletű Kerek Erdő tündéri rengetegén túl a lélek s önérzet sebeit érintve gyógyító embermeséit is szívéhez emeli a még olvasó utókor. Nagy Gáspárt épp a *Forrás* tavaly márciusi számában búcsúztattam; nem hinném, hogy meg kellene másítanom az ott elmondottakat. Egy valamivel azonban ki kell egészítenem. Verseken és prózai alkotásokon túl, művek és magatartás példáján – s annyi mindenben – kívül még egy fontos örökséget hagyott maga után: azt a kiváló csapatot, amelynek hű tagjai az irodalmi és zenei műsorok minőségét szavatolják azóta is a Magyar Katolikus Rádióban. Bella Pista halála (hiába voltam búcsúztatóinak egyike Farkasréten) számomra továbbra is hihetetlen, valószínűtlen és – nincs rá jobb szó – ideiglenes. S noha szívből írtam s mondtam, búcsúszavaim is szinte idegenek. Bennem utolsó együttutazásunk képei rögzültek s játszódhatnak le újra meg újra. A repülőút. Megérkezésünk a távoli Szibériába, legközelebbi nyelvrokonaink földjére. (Földjére? Kié az a föld?...) A tanácskozás finn, észt, lapp, magyar, mordvin, mari, komi, udmurt, hanti, manysi, nyenyec, indián, francia, orosz, amerikai résztvevői. Jeremej Ajpin hanti író nyitó szavai: „....

mert finnugor nyelvű ember találta fel a C-vitamint... meg azt a szerszámot is, amivel a világ költői ma a verseiket írják: a golyóstollat... s az adattárolás és kapcsolatteremtés legkorszerűbb eszközét: a számítógépet...“ Jó volt akkor és ott magyarnak lenni. Igaz-e, Pista? Jó volt hajózni a széles és kanyargós Irtis folyón, a végeláthatatlan erdők, homokpados partok között, halványkék mellékágak hálószelei között. Csendesen dörmögő hangodat hallok a Diesel-motor dohogása mögül, a hajótest hasította hullámok surrogásán és loccsanásain túlról, az Urálon túlról, mindenén túlról, az öröklét ismeretlen túloldaláról. Hajdan a Göncöl mind a hét csillagára jutott belőlünk egy-egy. Mostanra hárman maradtunk. Sötétedik. S hogy a sötétedés a távoli keleti láthatár felől is elküldje fekete híreit-jeleit hozzám: meghalt rég nem látott barátom, a sokoldalú, kiváló iparművész, a népelet s a hagyományos népi kézművesség jeles kutatója, feltámasztója és folytatója, Kazakföld s a kazak nép nagyszerű fia: Sokpar-uli Derkembáj mester. Tehetségét, több szakterületre kiterjedő jártasságát annak idején a Kecskeméti Zománcművészeti Alkotóműhely munkatársai is megcsodálhatták. Jómagam ezenfelül még azon ámuldoztam, mennyire otthonosan mozog népe szellemi hagyományainak rengetegében: ontotta magából a nyelvtörő mondókákat, találos kérdéseket, tréfás történeteket; váltig sajnálom, hogy váratlan hazautazása miatt ezeket már nem tudtam lejegyezgetni tőle. Annak az esztendőnek, 1989-nek az őszén még egy alkalommal találkozhattunk az ő szülőföldjén. Azóta egyetlenegyszer sem. Egy maga készítette, ezüstszálakkal kivert *ajbaltát* s egy karcolt-nyomott díszítésű, barnára füstölt bőrkulacsot adott nekem ajándékba; szomorú vagyok, hogy hátralévő időmben őhelyette már csak ezeket láthatom. Kerek tíz évvel volt fiatalabb nálam, így a távolkeleti naptár szerint a kutya évében látta meg a napvilágot, s öt fordulóval később, a kutya évében is távozott. Ebből, gondolom, könnyűszerrel kiszámítható, hogy mindössze hatvan esztendeig tartott az élete.

Az egyre ereszkedő sötétedésbe újonnan született kicsi emberek hoznak időről időre új világosságot, a másokéi meg a magunkéi egyaránt. Utóbbiakról szólván természetesen az unokákra gondolok. Két éven belül ketten is születtek. Ádám fiamék kislánya, Gyöngyvirág március másodikán tölti be a két esztendőt, Borsi lányoméék kisfia, Boldizsár még csak az imént: október 28-án született, alig múlt 3 hónapos. Velük együtt ötre szaporodott az unokák száma, de már reménykedünk a hatodikban is. (Gondok, bajok meg aggodalmak? Hogy is ne volnának. De azokat most ne emlegessük.)

A gyarapodási oldalhoz sorolható az elmúlt néhány évben megjelent négy kötetem is. Közülük ugyan egyet mondhatok csak igazán újnak (a másik három: válogatás, illetve összegzés), szégyellnivalóm azonban talán így sincs miattuk. Három éve megkaptam a *díjat* is. Minek is tagadnám: örültem neki. Ráadásul a legjobbkor jött – tartozásaink jelentős részét letudhattuk belőle, valamennyi még a gyerekeknek is jutott. (Anyám-Apám ha megérhette volna...) Barátok, ismerősök és ismeretlenek sokasága gratulált élőszóban, levélben, telefonon és SMS-üzenetben, ezenfelül a közfigyelem is hirtelen fölélenkült irántam. Jómagam kissé gyanakodva, összevont szemöldökkel figyeltem befelé: vajon mi kárt tesz bennem a megnövekedett népszerűség? Aztán úgy-ahogy megnyu-

godtam: a lassú vénülésen kívül egyelőre nem észlelek számottevő változást személyiségem mélyrétegeiben. S ha már a vénülés szóba került: tavalyelőtt sikerült túljutnom a hetvenedikén is. Régóta tudom, hogy az életkor nem erény s nem érdem, így az emberek – hozzám tartozók, barátok, ismerősök és ismeretlenek – akkor (is) megtapasztalt őszinte szeretetét érdemeimen felüli ajándékként fogadtam el.

Miközben ezeket a betűsorokat a Tiszakécske Város Önkormányzatától élet-hossziglani használatra ajándékként kapott hordozható számítógép ölén – vagy költőileg: kebelén – (mindkettő: *lap*) elhelyezett klaviatúra igénybevételével lassacskán lepötyögtetem, majd a készülék felhajtható fedele (*top*) belső feléről arcomba világló képernyőn tűnődve szemügyre veszem, óhatatlanul elfog a kétség: ugyan tartozik-e valakire, bárkire mindaz, amit egyéb tennivalóimtól elorzott perceim-óráim során itt papírra vetek? Egyáltalán: van-e értelme mások elé tárni magánügyeim és magánérzelmeim, életem közérdekűnek aligha nevezhető apróbb-nagyobb eseményeit? Vagy akár az emberrel megtézetett világról kialakuló véleményemet? Na jó: odáig rendben van, hogy tisztázás, emlékez(t)és vagy akármi végett magamnak ezt-azt leírogatok. De kiadni a kezem alól? Kinek fontos? Kinek érdekes? Kinek használ? *Megy-e általuk a világ elébb?* Másfelől viszont: valóban az-e a dolgom, hogy a világ előmenetelén munkálkodjam? Hová visz, merre tart ez az *előre?* Hisz ami idáig megmutatkozott belőle, nemigen ad okot a derűlátásra, sem a megnyugvásra. Akkor meg mivégre az igyekezet? Nem járnék-e jobban, ha csak úgy csendesen, jókedvemből elszöszmötölnék a kezem ügyében található, általam is hozzáférhető számos anyaggal: fával, fűz vesszővel, faháncsal, bőrrel, kővel, vassal – és igen, persze: a szavakkal is –, nem töprengvén rajta egyetlen percig sem, van-e haszna, van-e értelme az egésznek, vagy nincsen? Kérdezi-e a rigó, a pacsirta meg a nádi poszáta, hogy kinek tetszik, kinek nem tetszik az éneke? S a fülemülének, mielőtt megszólal (vagy akár szólás közben), támadnak-e bölcséleti aggályai, erkölcsi, hitbeli, esetleg politikai meggondolásból fakadó kételyei? (Odáig már nem is merészkedem, hogy feltegyem a kérdést: kettőnk – mármint a madár meg magam – közül vajon melyikünk él *reá szabottan* teljesebb életet?)

E kérdéskör mocsaras mélyei iránt valóban nem érdemes beljebb lábolni. Sőt be kell látnom, hogy a kérdésés, a dolgok örökös faggatása már önmagában is kockázatos: egyik pillanatról a másikra szinte észrevétlenül téved lépvidékre az ember. Lám: helyben is vagyunk! Jegyzeteim egy korábbi fejezetében éppenséggel a kérdésfeltevések fontosságáról elmélkedtem, arról, hogy ha a választ nem tudjuk is megadni, legalább a kérdést tegyük fel. S – ha tetszik, ha nem – itt már szembe is találkozom tulajdon magammal, szinte homlokütközésig. Bennem van hát a hiba, a működés zavara? Avagy mindez már eleve a *szakma* természetéből adódik? Az írói mesterség, az írói *állapot* ki-kiújuló kínos ambivalenciájából? Hiszen egy szobor többnyire akkor lesz tökéletesen kész, ha körös-körül megfaragják. De vajon körülfaragható-e az igazság? Nem járunk-e úgy vele, mint a farönköt faragó egyszerű székely, akinek a munkája célját firtató kérdésre adott első válasza az volt, hogy mestergerenda, aztán mind alább- és alábbadván, a

kocsirúdon, kapanyélen s kásakavarón keresztül eljutott végül a fogpiszkálóig. „Hacsak el nem szúrom” – fűzte hozzá. Küszködünk, vesződünk szájalmas kis fogpiszkáló-igazságainkért, igazságszilánkokért, s közben eszünkbe sem jut: hátha a szétfaragott farönk helyén heverő nagy halomnyi forgácsot kellene feltúrni s megvallatni, hogy az igazság csonka, de talán még azonosítható darabjaira itt-ott ráakadjunk.

Nem jobb lett volna egészben meghagyni azt a rönköt? Esetleg lábon, ki sem vágva? Ez a tétova felismerés azonban – mint ahogy a feltételes módú megfogalmazásból kitetszik – már mit sem változtat a dolgok valódi állásán.

A szöveget beszegve, ám a munka befejezetlen. Mindenesetre a fenti – eddigi – címen egyelőre
(vége).

Tiszakécske, 2008 februárjában